

MALTA YARGILAMALARI

(THE MALTA TRIBUNALS)

Uluç GÜRKAN
Gazeteci - Yazar

Öz: 1915 olaylarını soykırım olarak nitelendiren ulusal veya uluslararası bir mahkeme kararı bulunmuyor. Tam aksine, soykırım iddialarını çürüten bir uluslararası mahkeme kararı vardır. Birinci Dünya Savaşı sonu itibariyle, 144 Osmanlı görevlisi İngilizlerce “Ermenilere yönelik toplum katliamlar” yapmak suçlamasıyla tutuklanmış ve Malta’da Britanya’nın en yüksek hukuki otoritesi olan Londra’daki İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’na bir soruşturma yürütülmüştür. İngiliz hükümetinin Malta’daki Türk tutukluları yargımaya ve mahkum ettirebilmek için verdiği tüm uğraşlara rağmen, İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nın yürüttüğü soruşturma “bir İngiliz mahkemesi önünde bu tür suçlamaların kanıtlanması mümkün değildir” gerekçesiyle hiçbir suçlama yapılmadan sonuçlanmıştır. Ermeni soykırımı iddialarını hukuki ve tarihi açıdan tamamıyla çürüten bulguları ile Malta yargılamaları tarihimizde çok önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu ya unuttuğumuz ya da bize unutturulmuş bir olaydır.

Anahtar Kelimeler: BM 1948 Soykırım Sözleşmesi, Osmanlı Yargılamaları, Malta Yargılamaları, İngiliz Kraliyet Başsavcılığı, Sevr Anlaşması

Abstract: There is no national or international court ruling characterizing the 1915 events as genocide. On the contrary, there is an international court ruling in hand which refutes the genocide claims. By the end of the First World War, 144 Ottoman officials were arrested by the British on the grounds that they had “perpetrated mass killings against Armenians,” and a legal investigation was initiated on Malta conducted by Britain’s highest legal prosecution authority, the Crown Prosecution Service (CPS) in London. Despite the British government’s every effort to try and sentence the Turkish detainees on Malta, the CPS inquiry resulted in no charges being filed, on the grounds that “it was unlikely that such charges could be proven in a British court of law.” The Malta Tribunals, with their judicial and historical findings that refute the Armenian genocide claims as a whole, constitute an important chapter in our history. Yet it is a chapter that we have forgotten and were made to forget.

Keywords: UN 1948 Genocide Convention, Ottoman Tribunals Malta Tribunals, Crown Prosecution Service, Sevres Treaty

Soykırım Suçu ve Malta Gerçeği

Malta adası belleklerimizde bir sürgün öyküsü olarak kazanmıştır. Ancak bu doğru değildir. Malta’da yaşanan olay bir yargılamadır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngilizler tutukladıkları ve çoğunluğu İttihatçı olan 145 Osmanlı yöneticisini Malta adasına göndermiştir. Amaç “*Türklerin yargılanıp cezalandırılmalarıdır.*”¹

Malta adasında iki yılı aşkın süre tutulan İttihatçılar hakkında “*Ermenileri toplu olarak katletmek*” suçlanmasıyla adli soruşturma açılmıştır.² Soruşturmayı Londra’daki İngiliz Kraliyet Başsavcılığı yürütmüştür.

Başsavcılığın soruşturması, Sevr Antlaşması’nın “Ermeni katliamı” iddialarıyla ilgili 230 ve 231. maddelerine dayandırılmıştır.³ İşgal sürecinde el konulan ve Londra’ya taşınan Osmanlı arşivinin yanında, Amerika’da olduğu varsayılan tüm belgeler taranmış,⁴ ötesinde Mısır’da, Irak’ta, Kafkasya’da “Ermeni katliamı” kanıtı aranmıştır. Bütün çabalara karşın, bir İngiliz hukuk mahkemesinde geçerli sayılabilecek hiçbir kanıt bulunamamıştır.

Bunun üzerine İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Kraliyet Başsavcılığı’ndan Malta’daki Türkler aleyhine ‘*hukuki bir dava açılmıyorsa siyasi bir dava açılmasını*’ istemiş,⁵ ancak Başsavcılığı ikna edememiştir. İngiliz Kraliyet Başsavcılığı, 29 Temmuz 1921 tarihli bir yazıyla, “*eldeki kanıtlarla*” Malta’daki Türklerden hiç birinin Ermeni katliamı gerekçesiyle cezalandırılmayacağını İngiliz Hükümeti’ne kesin bir dille bildirmiştir.⁶

Bunu üzerine İngiliz Hükümeti, Malta’daki tutuklu Türkleri serbest bırakmak zorunda kalmıştır.⁷

Malta, bugünkü deyişle “Ermeni soykırımı” iddiasının adli soruşturmasının yapıldığı bir yargılama sürecidir. Malta’daki bu yargılama süreci, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yahudi soykırımı yargılamasının yapıldığı Nürnberg Mahkemesi ile benzer uluslararası hukuki kurguyla gerçekleştirilmiştir. Malta

1 FO 371/4172: Dışişleri Bakanlığı’ndan Calthorpe’a, şifre tel, çok acele No. 33, Londra, 05.02.1919

2 FO 371.4174.129560: İngiltere Dışişleri Bakanlığı’ndan İngiltere Başsavcılığı’na yazıya ekli İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nın 07.08.1919 günlü raporu.. No. 1270, 10.07.1919

3 Bilal Şimşir, *Malta Sürgünleri*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985-2. Basım), ss. 213-214

4 FO 371/6504/E.8519:- Craigie’den Curzon’a yazı, No. 722, Washington, 13.07.1921

5 FO 371/6502/E.5845: Dışişleri Bakanlığı’ndan Başsavcılığa yazı, 31.05.1921

6 FO 371/6504/E.8745: İngiltere Başsavcılığı’ndan Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığı’na, 29.07.1921

7 FO 371/6504/E.10662: Curzon’dan Rumbold’a tel. No. 539, 27.09.1921 - FO 371/6505/E.10870: Rumbold’dan Curzon’a tel. 639, 29.09.1921 – FO 371/6505/E.11011: Rumbold’dan Curzon’a tel. No. 645,04.10.1921 - FO 371/6505: Plummer’dan Savaş Bakanlığı’na, No.4133(A), 29.10.1921

soruşturması, kanıt bulunmuş olsaydı aynen Yahudi soykırımı nedeniyle Almanları yargılamak üzere Nürnberg’de kurulan “uluslararası mahkeme” gibi bir mahkeme kurulması amacıyla yürütülmüştür.⁸

İttihatçıları yargılayacağı düşünülen uluslararası mahkemenin kuruluş hazırlıkları, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler Cemiyeti’nde ele alınmıştır. Milletler Cemiyeti’nin oturumlarında dava açılması halinde yargılamayı yapacak mahkemenin nasıl kurulacağı tartışılmış,⁹ bu amaçla bir “Danışma Kurulu” oluşturulmuştur.¹⁰

Bu hazırlıklar, Kraliyet Başsavcılığı “kanıt olmadığı” için dava açılmayacağını, açılrsa da cezalandırma yapılamayacağını kesin bir dille açıklayınca yaşama geçirilememiştir. İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nın “kanıt yokluğu” gerekçesiyle Ermenilerin katledildikleri suçlamasıyla dava açmaması, günümüzün hukukunda “kovuşturmaya yer olmadığı”, başka bir deyişle “takipsizlik” kararı hükmündedir.

Malta yargılamasının “Ermeni soykırımı” iddialarını bütünüyle çürüten hukuki sonuçları olduğu tartışmasızdır. 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi, bir olayın soykırım sayılabilmesi için öncelikle bu yönde bir mahkeme kararının olmasını zorunlu saymaktadır.

1915 olaylarının soykırım olduğuna ilişkin ulusal veya uluslararası hiçbir mahkeme kararı yoktur. Ama aksini, soykırım olarak tanımlanacak bir katliam yapılmadığını hükme bağlayan yargı kararı vardır. Savcılık soruşturması yargısal sürecin ilk aşaması olduğuna göre, Ermeni soykırımı olmadığını ortaya koyan bir yargı kararı elimizdedir. Bu karar, bizim “Malta sürgünleri” deyiş geçtiğimiz, İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nın takipsizlikle sonuçlandırdığı Malta yargılamasıdır.¹¹

Malta yargılaması, unuttuğumuz, bize unutturulan tarihimizin önemli bir sayfasıdır. Bu yargılamayı anımsamak ve bütün gerçekliğiyle özümsemek, bizi

*Malta, bugünkü deyimiyle
“Ermeni soykırımı”
iddiasının adli
soruşturmasının yapıldığı
bir yargılama sürecidir.
Malta’daki bu yargılama
süreci, İkinci Dünya
Savaşı sonrasında Yahudi
soykırımı yargılamasının
yapıldığı Nürnberg
Mahkemesi ile benzer
uluslararası hukuki
kurguyla
gerçekleştirilmiştir.*

8 Uluç Gürkan, *Ermeni Sorunu’nun Anlamak*, (İstanbul: Destek Yayınları, 2012-2.baskı) ss. 83-85

9 "League invites Wilson to Mediate for Armenians: Root Court Plan Modified" *New York Times*, 26.11.1920, s.1, sütun 5.

10 Uluç Gürkan, *Malta Yargılaması*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 214) s. 14

11 *Aynı eser*; s. 15

her fırsatta “tarihimizle yüzleşmeye” çağıran Ermeni soykırımı lobisini tarihin belgeli gerçekleriyle yüzleştirecektir.

İngiliz hükümetleri bu yüzleşmeyi yapmışa benzemektedir.

İngilizler, Birinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında “yerli Hıristiyan halkları katlettikleri” suçlamasıyla tutukladıkları Türkleri yargılamak ve cezalandırmak için her yolu denemiştir. Ancak bugün, o günlerde yaşananları en iyi bilen ülke olarak, 1915-1916 olaylarının soykırım olarak tanımlanamayacağını açıkça belirtmektedir.

Ermeni soykırımı iddialarının Batılı ülkelerin parlamentolarında birbiri ardına kabul edildiği 1990’lı yılların sonunda ve 2000’li yılların başında benzeri bir karar alması İngiltere’den de istenmiştir. İngiltere Devlet Bakanı Barones Ramsey of Cartvale, 14 Nisan 1999’da İngiltere Hükümeti adına yaptığı açıklamada bu talebi şu sözlerle reddetmiştir:

“Osmanlı İdaresinin Ermenilerin yok edilmesi kararını kanıtlayacak bir belgenin yokluğu nedeniyle İngiliz Hükümetleri 1915 ve 1916’daki olayları soykırım olarak tanımamaktadır... Bizce 80 yıl önce cereyan etmiş olayların bugünkü hükümetler tarafından değerlendirilmesi uygun değildir. Zira bu olaylar hukuki ve tarihi tartışmalardır.”¹²

Bu açıklamaya rağmen, Ermeni soykırımı lobisinin İngiltere üzerindeki baskıları sürmüştür. Baskılar, 27 Ocak 2001’de Londra’da düzenlenecek Yahudi Soykırımı (Holocaust) Anma Töreni’nde Ermeni soykırımı iddialarına da değinilmesi noktasında yoğunlaşmıştır.

İngiltere Bayındırlık ve Çevre Bakanı Beverly Hughes, 22 Ocak 2001’de Ankara’da düzenlediği basın toplantısında anma programında sadece Yahudi soykırımına değinileceğini belirtmiş,¹³ 24 Ocak 2001’de de İstanbul’da basına şu açıklamayı yapmıştır:

“Bir süre önce İngiltere İngiliz Hükümeti Ermeni iddiaları konusunda sunulmuş olan delilleri gözden geçirdi. 1915 ve 1916’da meydana gelmiş olan olayların belgelerini inceledi. Bu olayların Birleşmiş Milletler tarafından tanımlanmış olan soykırım tanımlamasına uymadığına karar verdi. Bu İngiliz Hükümetinin tutumudur ve değişmeyecektir.”¹⁴

12 "Armenian Massacre, 1915" Lords Daily Hansard, UK Parliament, Column 823, Son Erişim: 15 Haziran 2015 <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldhansrd/vo990414/text/90414-09.htm>

13 *Milliyet*, 23 Ocak 2001

14 *Hürriyet*, 25 Ocak 2001

Bu konudaki bir soruyu 7 Şubat 2001’de yazılı olarak yanıtlayan Hükümet Sözcüsü Barones Scotland şöyle demiştir:

“Hükümetimiz, önceki İngiliz hükümetlerinin paralelinde, Doğu Anadolu’da 1915-1916 yıllarında yaşanan olaylarla ilgili kanıtları 1948 Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi’nde tanımlanan biçimiyle soykırım olmadığını değerlendirmiştir.”¹⁵

BM Soykırım Sözleşmesi

Soykırım 1948 Birleşmiş Milletler (BM) Soykırım Sözleşmesi’nde uluslararası bir suç olarak yer almaktadır.¹⁶

Suç tanımlaması, 19 maddelik sözleşmenin ikinci maddesinde yapılmıştır. “*Ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel bir grubu, kısmen ya da tamamen ortadan kaldırmak amacıyla*” yapılan “*öldürme, ciddi fiziksel ya da zihinsel zarar verme, grubun ortadan kalkmasına yol açacak koşulları kasıtlı olarak yaratma, grup içinde doğumları önleme, gruptaki çocukları başka bir gruba transfer etme*” eylemleri soykırım olarak tanımlanmıştır.

Bu bağlayıcı bir tanımdır. Anlamı ve kapsamı keyfi olarak ne genişletilebilir, ne de daraltılabilir.

Ötesinde, bu eylemlerin gerçekleşmesi, açık anlatımıyla maddi unsurun varlığı soykırım suçunun oluşması için yeterli değildir. Maddi unsurun yanında bir de suçun manevi unsuru gereklidir. Soykırım suçunu çok özel bir suç yapan da bu manevi unsurdur

Suçun manevi unsuru “*bir ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel grubu ortadan kaldırmak*” kastıdır. Bu özel bir kasıttır. “*Öldürme kastının ötesinde, eylemlerin bir grubu ortadan kaldırmak kastıyla gerçekleşmiş olması gereklidir.*”¹⁷

Hukuk literatüründe “*dolus specialis*” denilen özel kasıt, soykırım suçlamalarında mutlaka aranmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı’nın Bosna davasında verdiği kararın 187, 188 ve 189 maddelerinde bir eylemin soykırım olarak tanımlanması için “*ayrı bir zihinsel ögenin bulunmasının gerektiğini*” özellikle vurgulanmıştır. Bu zihinsel öge, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza

15 "Letter dated 29 June 2001 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General" United Nations General Assembly Security Council, A/55/1008*_S/2001/655*, Fifty-fifth session Agenda items 156 and 164
<http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a551008.pdf>

16 Sözleşmenin tam metni için bkz: “Soykırım Suçunun Önlenmesine ve ezalandırılmasına Dair Sözleşme”, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/33-36.pdf>

17 Pulat Tacar, *Doğu Perinçek-İsviçre Davası*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2002) s. 99

Mahkemesi Kupreşkiç davasında da, “*bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi kastının olması gerektiği*” vurgusuyla yer almıştır.¹⁸

Uluslararası mahkemeler, bir grubun göçe zorlanması ve bu nedenle ölümler meydana gelmesini de soykırım suçu için yeterli görmemektedir. Örneğin, Yugoslavya Savaş Suçları Temyiz Mahkemesi Krstic kararında, Srebrenitsa’daki kadın, çocuk ve yaşlı insanların göçe zorlanması ve bir göçün ölümle sonuçlanması olasılığının yüksek olmasına karşın zorla göçün tek başına soykırım suçunu oluşturmadığına, olayların bütünü içinde dikkate alınacak bir unsur olduğuna karar vermiştir. Blagoyeviç kararında da bu görüş doğrulanmıştır.

Uluslararası mahkemeler, bir grubun göçe zorlanması ve bu nedenle ölümler meydana gelmesini de soykırım suçu için yeterli görmemektedir. Örneğin, Yugoslavya Savaş Suçları Temyiz Mahkemesi Krstic kararında, Srebrenitsa’daki kadın, çocuk ve yaşlı insanların göçe zorlanması ve bir göçün ölümle sonuçlanması olasılığının yüksek olmasına karşın zorla göçün tek başına soykırım suçunu oluşturmadığına, olayların bütünü içinde dikkate alınacak bir unsur olduğuna karar vermiştir.

Soykırım suçunu tanımlayan ve hukuki çerçevesini belirleyen BM Soykırım Sözleşmesi’ne göre, bu suçun tüzel kişilere değil, gerçek kişilere yöneltilmesi de gereklidir. Sözleşmenin “*hangi suçların cezalandırılacağına ilişkin*” üçüncü maddesi ile dördüncü maddesi, soykırım suçunun kişiselliğine ilişkindir:

Bu hukuki gerçekliğe karşın, “Ermeni soykırımı” suçlamaları genelde gerçek kişilere değil ülkesi ve ulusuyla Türkiye’ye yöneltilmekte, dolayısıyla bir tür “nefret söylemi” özelliği kazanmaktadır.¹⁹

“Soykırım” iddialarının Türkiye’ye karşı bir tür nefret söylemine dönüşmesinin hem zamanlaması hem de nedenleri

dikkat çekicidir. Ermeni soykırımı iddiaları, 1990’lı yıllarda, Sovyet sisteminin çökmesi ve Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte yeni bir ivme kazanmıştır. Samuel Huntington’ın din farklarını ön plana çıkarttığı “*Uygurluklar Çatışması*” temelinde biçimlenen “Yeni Dünya Düzeni” ile bütünleşmiş, uluslararası bir boyut kazanmıştır. Ötesinde, geçmişe ait bir hesaplaşma olmaktan çıkıp güncel politikaya dönüşmüştür.²⁰

Soykırım suçunu diğer suçlardan ayıran bir önemli öge de, suçlanan gerçek kişilerin eylemlerinin ve bu eylemlerinde özel kasıt bulunup bulunmadığının

18 Aynı eser, ss. 99-100

19 *Ermeni Sorunu’nu Anlamak*, s. 14

20 Aynı eser, ss. 45-47

yetkili mahkemeler tarafından usulüne uygun bir yargılama ile saptanmasıdır. Bu öge “soykırım suçunu işleyenlerin yargılanmasına ilişkin” altıncı maddede, “suçun işlendiği ülkedeki yetkili bir mahkeme” ve “yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi” diye tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda, anımsamamız ve “soykırım lobisine” anımsatmamız gereken bir gerçek de, I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti’nin bini aşkın kişiyi 1915 tehcirinde Ermenilerin zarar görmesine yol açtıkları gerekçesiyle Harp Divanlarında yargılamış ve cezalandırmış olmasıdır.

Malta’daki İngiliz Kraliyet Başsavcılığı soruşturması BM Soykırım Sözleşmesi’nin “yargılama yetkisine sahip bulunan uluslararası bir ceza mahkemesi” adresine denk düşerken, 1915 Osmanlı Divan-ı Harbi mahkemeleri, BM Soykırım Sözleşmesi’nde öngörülen “suçun işlendiği ülkedeki yetkili bir mahkeme” adresinin karşılığıdır. ...

1915-1916 Osmanlı yargılamaları ile 1919-1921 Malta yargılamasının belgeleri tarihin tozlu raflarında kalmamalı, gün ışığına çıkarılmalıdır. Bu belgelerin “Ermeni soykırımı” iddialarını kökten çürüten hukuki sonuçları vardır.²¹

Malta’yı Sulandırmak

“Soykırım lobisi”, Malta Yargılamasının soykırım iddiaları için sonun başlangıcı olduğunun farkındadır. Bu nedenle konuyu sulandırmak için büyük bir çaba harcamaktadır. Amaç, Malta’nın gerçekte bir yargılama olmadığı yanılıgısı yaratmaktır. Bu uğurda hem tarihi hem de hukuki bağlamda bir dizi çarpıtmaya başvurulmaktadır:

- Malta’daki yargılama süreci sadece bir vitrindir. Asıl amaç bir “esir değişimidir.”
- Anadolu’da kurtuluş hareketi güçlenince İngilizler Malta’dan vazgeçmiştir.
- Dava açılmamış, Sevr’de öngörülen uluslararası mahkeme kurulmamıştır.
- Sevr yürürlüğe girmemiş, Lozan imzalanınca Malta süreci affa uğramıştır.

²¹ Malta Yargılaması, ss. 20-21

- Malta’da yapılan soruşturma “soykırım” konulu değildir. Buradaki yargı “soykırım” iddiasına karşı bir referans olmaz.²²

Esir Değişimi

İngilizlerin Malta’da yargılama sürecini ciddiye almadıkları, olayı daha çok bir ‘esir değişimi projesi’ olarak algıladıkları yolundaki iddianın hiçbir ciddiyeti yoktur. Malta’daki “Ermeni katliamı” yargılama süreci, İngiliz arşiv belgeleriyle kanıtlıdır. Buna rağmen, “soykırım” lobisi Malta’yı hayâsızca çarpıtmaktadır.

Malta Yargılaması esir değişimi yapılarak kapatılmamıştır. Tam aksine, Malta dosyası İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nca “takipsizlik” kararı verilerek kapatılmış, esir değişimi bundan sonra gündeme gelmiştir. İngilizler, “takipsizlik” kararı verilmeye kadar “tutuklu” olduğunu varsaydıkları Malta’daki Türkleri, özellikle de “Ermeni kırımını” ile suçlananları “esir değişimi” girişimlerinin kapsamına almamıştır.

Anadolu’da Kurtuluş Savaşı’nı veren Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey ile İngiliz Hükümeti arasında Londra’da 16 Mart 1921’de bir esir değişimi anlaşması imzalandığı doğrudur. Ancak bu anlaşma, Malta’daki tutuklu Türklerin bütününe kapsamamaktadır Öngörülen esir değişimin kapsamı, Türklerin ellerindeki İngiliz esirlerin tümünü serbest bırakmaları karşılığında, İngilizlerin “*Ermenilere ve İngiliz esirlerine zulüm, suiistimal etmemiş Türkleri iade etmeleriyle*” sınırlıdır.

İngilizler Londra Konferansı’nı müttefikleriyle birlikte, Ocak 1921’deki Birinci İnönü zaferiyle birlikte Mustafa Kemal’in öncülüğündeki Kurtuluş Savaşı ve Büyük Millet Meclisi Hükümeti gerçeğini kabul etmek zorunda kalınca düzenlemiştir. Buradaki amaç, Sevr Antlaşması’nı kısmen yumuşatmak ve Ankara’ya kabul ettirmektir.

Bekir Sami Bey “Ermeni kırımıyla” suçlanan bu esir değişimi anlaşmasını işte bu Londra Konferansı sonrasında imzalanmış, ancak Ankara yumuşatılmış Sevr önerisini de Bekir Sami Bey’in imzaladığı dar kapsamlı esir değişimi anlaşmasını da onaylamamıştır. Bekir Sami Bey’i de Dışişleri Bakanlığı görevinden almıştır.

Ermeni katliamıyla suçlamasıyla Malta’da kalan Türklerin tutukluluğu, İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nın 29 Temmuz 1921’de, kanıt bulunamadığı için “Ermeni kırımını” iddiasıyla dava açılmayacağını açıklamasıyla sona ermiştir.

22 Aynı eser, s. 112

Böylece “tutukluluk” halleri “siyasi rehinelere” dönüşen Türklerin ne zaman ve nasıl serbest bırakıldıkları İngiliz arşiv belgelerinde kayıtlıdır.²³

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Kraliyet Başsavcılığı dava açılmayacağını bildirince, 10 Ağustos 1921’de İstanbul’daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold’a esir değişimi için Türklerle “*genel bir anlaşmayı düşünmek zorunluluğundan*” söz eden bir yazı göndermiştir.²⁴ Bu yazıya İngiliz Yüksek Komiserinin yanıtı, “*Bir İngiliz Hukuk Mahkemesi’ni tatmin edecek geçerli kanıt bulunmadığı, bu nedenle daha fazla itibar kaybetmemek için bütün Türklerin esir değişimine konu olması gerektiği*” özetinde olmuştur.²⁵

Esir değişimi görüşmeleri böylece başlamış ve uzlaşma sağlanınca gerçekleşmiştir.

Kurtuluş Mücadelesi

Malta Yargılamasını sulandırmaya dönük bir çarpıtma da, İngilizlerin Milli Mücadele hareketi ile uzlaşma girişimlerinin İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nın Malta’daki “takipsizlik” kararını etkilediği yönündedir. Malta’daki yargılama sürecini reddetmeyen, ancak siyasileştirerek sulandırmaya çalışan bu çarpıtma tarihi gerçeklerle örtüşmemektedir.

İngiliz Kraliyet Başsavcılığı, “Ermeni kırımını” konusunda “takipsizlik” kararını 29 Temmuz 1921’da, ulusal kurtuluş mücadelesinin en zayıf olduğu bir sırada vermiştir. Yunan Ordusu, 17 Temmuz’da Kütahya’yı, 19 Temmuz’da Eskişehir’i ele geçirmiş ve ulusal kurtuluş güçleri Sakarya nehrinin doğusuna çekilmek zorunda kalmıştır. Polatlı sırtlarını düşen Yunan top mermilerinin sesi Ankara’dan duyulmakta, Büyük Millet Meclisi’nin Ankara’dan Kayseri’ye taşınması tartışılmaktadır.

İngiltere’nin Ankara ile Kraliyet Başsavcılığı’nı etkileyecek herhangi bir uzlaşma girişimi yoktur. Tam aksine, İngiliz Hükümeti Ankara’ya vurulacak son darbenin hayalini kurmaktadır.²⁶

Ulusal kurtuluş hareketinin kendini toparlaması ve cepheye Yunan güçleriyle denge kurması, Başsavcılığın “takipsizlik” kararının iki ay sonrasında gerçekleşmiştir.

23 Aynı eser, ss. 112-114

24 FO 371/6504/E.8745: Dışişleri Bakanlığı’ndan Rumbold’a tel. No 851, 10.08.1921

25 FO 371/6504/E.10023: Harrington’dan Rumbold’a, 24.08.1921

26 *Malta Yargılaması*, s. 115

Kurulmayan Mahkeme

Malta Yargılamasını sulandırmak isteyenler, Sevr Antlaşması'nda öngörülen yetkili uluslararası mahkemenin kurulmadığını, dolayısıyla BM Soykırım Sözleşmesi'nde öngörülen biçimiyle bir yargılamanın yapılamadığını öne sürmektedir.

Evet, bir mahkeme kurulmamıştır, çünkü buna gerek kalmamıştır.

Yargılamalar iki aşamalı süreçlerdir. Birinci aşama savcılıkların soruşturmalarıdır. İkinci aşama ise savcılık soruşturmasını tamamlayıp suç kanıtlarına ulaşırsa hazırlayacağı iddianame ile başlayacak kovuşturmadır.

Yargılama süreçlerinde, eğer savcılık yeterli ve geçerli suç kanıtı bulamaz, dolayısıyla dava açmazsa yargılama birinci aşamada, savcılığın “takipsizlik / kovuşturmaya yer olmadığı” kararı ile tamamlanmış olur.

Savcılığı “takipsizlik” kararı yargılamanın yapılmadığı, başka bir deyişle olmadığı anlamına gelmez. “Takipsizlik” kararı, yargılamanın başlatıldığı ve savcılık soruşturmasıyla dava açılmasına gerek kalmadan sonuçlanması anlamındadır.

Savcılığın “takipsizlik / kovuşturmaya yer olmadığı” kararı bir “yargı / yargılama” kararıdır ve hukuki sonuçları bakımından kovuşturma sonrasında gerçekleşen “beraat” kararlarının eşdeğeridir.

Malta'da olan budur. İngiliz Kraliyet Başsavcılığı, Ermeni kırımını suçlamasıyla adada hapiste tutulan 144 Türk'ün 130'u hakkında adli-cezai soruşturma başlatmış, sonuçta dava yapılamayacağına hükmetmiştir. Yargılama başlamış, yargısal soruşturma tamamlanmış ancak dava açılmamış, mahkeme önünde “kovuşturma” olmamıştır..

Bunun nedeni İngiliz Kraliyet Başsavcılığı tarafından yürütülen ve yargılamanın ilk safhası olan soruşturma sonunda, Ermeni ve Hıristiyan Osmanlı vatandaşlarının “*toplu olarak öldürüldükleri*” gerekçesiyle “*bir hukuk mahkemesinde dava açmaya yeterli kanıt*” bulunamamasıdır. Dolayısıyla “kovuşturmaya gerek görülmemiş” olması ve “Ermeni kırımını” suçlamalarının düşürülüp bu konuda açılan dosyanın kapatılmış olmasıdır.

İngiliz Kraliyet Başsavcılığı'nın bu kararının günümüz hukukundaki karşılığı savcılıkların “takipsizlik”, açık anlatımıyla adli bağlamda “beraat” anlamına gelen “kovuşturmaya yer olmadığı” kararıdır.

“Kırım” konusunda bir İngiliz mahkemesinin kabul edebileceği nitelikte kanıt

bulunsaydı davanın açılacağı, yargılamanın Milletler Cemiyeti tarafından yetkilendirilen bir uluslararası mahkemece sürdürüleceği bilinmektedir. Yargılamayı yapacak mahkemenin nasıl kurulacağı Milletler Cemiyeti'nde bu nedenle konuşulup tartışılmıştır.²⁷

Nurnberg Mahkemesi

Malta'da gerçekleşen olay, Yahudi soykırımına hükmeden Nurnberg Yargılaması ile aynı hukuki koşullara sahiptir. ...

Nurnberg Yargılaması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın galip devletlerle imzalandığı Londra Antlaşması'nda öngörülmüştür. Malta Yargılaması da, Birinci Dünya Savaşı sonrasında galip devletlerle Osmanlı Devleti'nin imzaladığı Sevr Antlaşması'nın 226-230 uncu maddelerine dayandırılmıştır.

Nurnberg Yargılaması, Birleşmiş Milletler gözetiminde yapılmıştır. Birleşmiş Milletler genel kurulunda Nurnberg ilkelerini kabul edilmiştir.

Malta'da da, "Ermeni kıırım" konusunda bir İngiliz mahkemesinin kabul edebileceği nitelikte kanıt bulunsaydı davanın açılacağı, yargılamanın o günlerin Birleşmiş Milletler'i olan Milletler Cemiyeti tarafından yetkilendirilen bir uluslararası mahkemece sürdürüleceği bilinmektedir. Yargılamayı yapacak mahkemenin nasıl kurulacağı Milletler Cemiyeti'nde bu nedenle konuşulup tartışılmıştır.

Bu konuda bir çalışma gurubu oluşturmuştur. Ancak, mahkeme savcılık "takipsizlik" kararı verdiği için kurulmamıştır.

Malta ve Nurnberg arasındaki fark şudur... Nurnberg'de yargılanan Almanların büyük çoğunluğu, Yahudi soykırımı anlamına gelen eylemleri nedeniyle suçlu bulunmuş ve mahkûm edilmiştir. Malta'da yargılanan Türklerin ise tamamı İngiliz Kraliyet Başsavcılığının verdiği takipsizlik kararı ile Ermeni katliamı suçlamalarından aklanmıştır... Özetle, yargılamalar aynı hukuk düzleminde gerçekleşmiş, buna karşın hükmedilen kararlar farklı olmuştur...

Fransa'nın Tutumu

Bu noktada, Malta ile Nurnberg arasında bağlantı kurulamayacağı yolundaki bir başka iddiaya da değinmekte yarar var...

27 Aynı eser, ss. 116-117

Deniliyor ki, Malta bir müttefik devletler yargılaması sayılamaz. Çünkü Fransa ve İtalya bu sürece katılmamıştır. İngiltere süreci kendi başına yürütmüştür...

Eksik ve yetersiz bilgi... İstanbul'un işgaliyle birlikte, İngiltere ve Fransa Ermeni katliamıyla suçlanan Türkleri yargılayıp cezalandırmak için birlikte harekete geçmiştir. Ancak, yargılamanın nerede ve kimin tarafından yapılacağı konusunda itilafa düşmüştür.

İngilizler yargılamayı müttefik devletlerin yapmasını savunurken, Fransa bunun Osmanlı Mahkemelerinde olmasını önermiştir. Başlangıçta Fransa'nın dediği olmuş ve bizim "Nemrut Mustafa Divanı" olarak anımsadığımız Osmanlı Harp Divanları'nda yargılamalar başlatılmıştır.

Bunlar, temyiz hakkı olmayan, yargılama süreci devam ederken suçlananların avukat tutma hakları da kaldırılan mahkemelerdir. Dolayısıyla, hiç de adil olmayan bir yargılama sonucu, 5 Temmuz 1919'da Talat, Enver ve Cemal paşalar ile Dr. Nazım'ın gıyaplarında idama, aralarında Sadrazam Sait Halim Paşa ve Ziya Gökalp'in de bulunduğu yüzü aşkın Osmanlı sivil ve askeri yetkili de ağır hapis cezalarına çarptırılmıştır.

Ancak Osmanlı Harp Divanı'nın kararları İngilizleri mutlu etmemiştir. İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe Londra'ya, bu mahkemelerin "maskaralığa" dönüştüğünü, bunun da "İngiltere'nin itibarını zedelediğini" yazmıştır.

Sonraki Yüksek Komiser Amiral Rebock da bu mahkemelerin "bulgularının hiçbir surette dikkate alınamayacağını" bildirmiştir.

Bunun üzerine harekete geçen İngiltere, Osmanlı Harp Divanı'nda ağır hapse mahkûm edilen ve çoğu Bekir Ağa Bölüğü'nde hapiste bulunan Osmanlı yetkililerini "**yeniden yargılamak**" üzere Malta'ya götürmüştür.

Fransızların da, İtalyanların da bu duruma herhangi bir itirazı olmamıştır. Ötesinde, Milletler Cemiyeti'ndeki Malta'daki savcılık adli soruşturmasının sonuçlarıyla bağlantılı çalışmaları İngilizler ile bir arada yürütmüşlerdir.

Yeniden Yargılama

İngiliz Kraliyet Başsavcılığı'nca Sevr Antlaşması'ndan alınan yetkiyle başlatılan adli-cezai kovuşturma, Ermeni soykırımı lobisinin yere göğe sığdıramadığı, Osmanlı Devleti'nin soykırımı kabullendiğinin kanıtı olduğunu öne sürdüğü işgal yıllarındaki 1919 Divan-ı Harp maskaralığının gerçekte "yok hükmünde" olduğunu ortaya koymaktadır.

Malta’da Ermeni kırımını suçlamasıyla adli-cezai soruşturmaya alınan 130 Türk, 1919 Osmanlı Harp Divanı’nda ağır hapis cezalarına çarptırılmıştır. Haklarındaki bu hüküm geçerli olsaydı, infazlarının Osmanlı topraklarında sürüyor olması gerekirdi. Malta’da, Osmanlı Harp Divanı’nda cezalandırıldıkları Ermeni kırımını suçlaması nedeniyle adli-cezai soruşturmaya alınmalarının hukuk literatüründeki karşılığı, Osmanlı Harp Divanı kararlarının “yok hükmünde” olduğudur.

Nitekim Osmanlı yetkililerini Ermeni kırımını gerekçesiyle yargılayıp cezalandırmaya kararlı olan, ancak bunu olabildiğince hukuka uygun yapmaya da özen gösteren İngilizler “yeniden yargılamanın” hukuki altyapısını da devrin Osmanlı Hükümeti’ne kurdurmuşlardır.

Sevr Antlaşması imzalanıp Ermeni kırımını yargılamalarının müttefik devletlerce yapılacağı Osmanlı Devleti’nce kabul edilince, Ekim 1920’de yeniden Sadrazamlığa getirilen Tevfik Paşa Hükümeti, 1919 Divanı Harp kararları için “temyiz” ve “yeniden yargılama” yolunu açmıştır.

Buna göre, hafif hapis cezasına mahkum edilenler kendileri temyize başvuracaktır. İdam ya da ağır hapis cezasına çarptırılanların ise temyize başvurmasına gerek yoktur. Onlar yeniden yargılanacaktır.

Hafif hapis cezasına çarptırılanlar İngilizler tarafından Malta’ya götürülmemiştir. Onların büyük çoğunluğu temyize başvurarak beraat etmiştir. Temyize başvurmayan birkaç kişi ise İstanbul’dan kaçarak Anadolu’da Kurtuluş Savaşı verenlerdir.

Ermeni soykırımı lobisi idam ve ağır hapis cezasına çarptırılanların “yeniden yargılamanın yapılmadığını” öne sürmektedir. Ancak bu, yukarıda da belirttiğim gibi doğru değildir. “Yeniden yargılama” Sevr Antlaşması uyarınca müttefik devletler gözetimine bırakılmış ve Malta’da İngiliz Kraliyet Başsavcılığının adli-cezai soruşturmasıyla başlatılmıştır.

1919 Osmanlı Harp Divanı’nda ağır hapis cezasına çarptırılan Türkler, infazları bağlamında tutukluluk halleri sürdürülerek İngilizler tarafından yeniden yargılanmak üzere Malta’ya gönderilmiştir.

Malta’nın hukuki sonuçlarını sulandırmak isteyenler için bir kez daha tekrarlayayım... Malta’da gerçekleşen olay, Osmanlı Harp Divanı kararlarıyla ilgili “yeniden yargılama” olmasaydı, Harp Divanı’nın hükümlüsü Sait Halim Paşa, Ziya Gökalp ve diğer Türklerin cezalarının Osmanlı topraklarında infazı gerekirken Malta’da adli-cezai soruşturma kapsamına alınabilirler miydi?

“Malta Tribunals”

Ötesinde, Malta’da gerçekleşen olayın evrensel belgesel tanımı da bunun temyiz içerikli bir yeniden yargılama olduğunu açıkça göstermektedir.

İnternette arama motorlarından herhangi birini, örneğin en yaygın olanı “google”u kullanın... Bizim belleklerimize işlendiği biçimiyle, “adli-cezai yargılama” vurgusu içermeyen “Malta Sürgünleri” karşılığı olarak “Malta Exile/s” yazın. Libya, Kazakistan ile ilgili sürgün öyküleri dahil 427 bin sonuca ulaşacaksınız.

Buna karşın, yargılama içerikli “Malta Tribunal/s” yazın. Karşınıza çıkan sonuç bunu dokuz (9) katını aşan bir sayıya 2 milyon 210 bine ulaşacaktır...

Bu sonuçlar, Malta’nın bir “yargılama” olduğunu ve “temyiz” içeriği taşıdığını tartışmaya yer olmayan bir açıklıkta kanıtıyor... Açın herhangi bir İngilizce sözlüğü, “tribunal” sözcüğünün karşılığını “court of law - judicature / mahkeme – yargılama” olarak okuyacaksınız. Ancak, herhangi bir “mahkeme – yargılama” değil, “özel bir mahkeme – yargılama / special court - judicature”.

Peki, nasıl bir özel mahkeme - yargılama?

Lugatlarda, “yargısal bir işi yürüten bir kurul (bir ya da daha fazla yargıcın olduğu) / an assembly (including one or more judges) to conduct a judicial business” yazıyor.

İngiliz Kraliyet Başsavcısının, belgelerde yazılı biçimiyle “Law officers” ile yürüttüğü soruşturmanın bir yargısal iş süreci olduğu tartışmasız.

Peki, nasıl bir yargısal iş?

Lugatlarda “tribunal” şöyle tarif ediliyor:

“A specia court – judicial assembly established to hear complaints or appeals or to take the evidence about some important public matter / Önemli bir kamusal konu hakkında, şikayetleri ya da temyizi dinlemek ve kanıtları toplamak için oluşturulan özel bir mahkeme – yargısal kurul”...

Bizi bir tür nefret söylemiyle soykırımcı olarak suçlayanları Malta’da gerçekleştirmiş olan bu tarihi ve hukuki gerçeklikle yüzleştirmemiz gerekiyor.

Lozan Affi

“Ermeni soykırımı” lobisinin en çok bel bağladığı Malta çarpıtması, “*Sevr’in*

yürürlüğe girmediği, Lozan imzalanınca da Malta'daki yargılama sürecinin af kapsamına alınarak kapatıldığı” özetindedir.

Sevr'in, imzalanmasına karşın Osmanlı Sultan'ı Vahdettin tarafından imzalanmadığı doğrudur. Ancak bu, uygulanmadığı anlamına gelmemektedir. Öncelikle, İngilizler ve müttefiklerinin Anadolu'yu işgali Sevr haritası doğrultusundadır. Aynı şekilde, İstanbul'daki gayri resmi işgalin resmileştirilmesi de Sevr bağlantılıdır.

Malta'daki yargılama sürecinin Lozan ile af kapsamına alındığı söylemi ise insan aklıyla alay eden bir zaman yolculuğu kurnazlığıdır.

Malta'daki yargılama süreci 29 Temmuz 1921'de sonlandırılmıştır. Lozan ise bundan iki yıl sonra, 24 Temmuz 1923'de imzalanmıştır. Lozan imzalandığında ortada Malta ile ilişkilendirilecek bir yargılama yoktur. Dosyalar kapatılmış ve arşive kaldırılmıştır. ...

Lozan ve Malta arasındaki bu zaman yolculuğunun en önemli aktörleri, AİHM'de Perinçek-İsviçre davasında Ermenistan tarafının avukatlığı yapan ünlü İngiliz soykırım hukukçusu Geoffrey Robertson'dur. Robertson İngiliz Parlamentosu'nda Ekim 2009'da sunduğu “*Ermeni Soykırımı Var mıydı?*” başlıklı raporunda, “Ermenilerin katledildikleri” iddiasıyla İngiliz Kraliyet Başsavcılığı tarafından Birinci Dünya Savaşı sonrasında Malta'da yürütülen soruşturmanın “*Atatürk'ün liderliğinde yeni Türkiye Cumhuriyet kurulunca kapatıldığını, bu nedenle hiçbir hukuki değerinin olamayacağını*” yazmıştır.²⁸

Ermeni diasporasının parasını ödeyerek yazdırdığı bu raporun amacı, “soykırım” iddiasının İngiliz Parlamentosu'nda kabul edilmesini sağlamaktır. İngiliz Hükümetlerinin ve Parlamentosu'nun bu konuda adım atmamasını Malta Yargılaması duyarlılığına bağlayan “soykırım” lobisi, Geoffrey Robertson'un ününden yararlanarak bu engelin aşılmasını amaçlamıştır.²⁹

Bu iddia, tarihte zaman yolculuğu yapmaktır...

Malta'daki Türkler İngiliz Kraliyet Başsavcılığı'nın 29 Temmuz 1921 günlü “takipsizlik” kararıyla aklanmıştır. Lozan bundan iki yıl sonra 20 Temmuz 1923'de imzalanmıştır... Lozan ile iki yıl önce savcılık kararıyla aklanan kişilere af getirildiğini savunmak insan aklının alacağı bir söylem değildir.

28 Raporun tam metni için bkz. Geoffrey Robertson "Was There an Armenian Genocide?" *Policy Memorandum, Foreign & Commonwealth Office to Minister*, 12 Nisan 1999
<http://groong.usc.edu/Geoffrey-Robertson-QC-Genocide.pdf>

29 *Malta Yargılaması*, s. 118

Soykırım Referansı

“Ermeni soykırımı” lobisinin Malta’yı hedef alan son çarpıtması, “*Malta’daki yargılama süreci soykırım suçlamalarını içermiyordu, çünkü o tarihlerde böyle bir suç tanımı yoktu. Dolayısıyla, İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’nın kararı, günümüzde Ermeni soykırımı iddialarının geçersizliği konusunda hukuki bir referans olamaz*” biçimindedir.

Malta Yargılamasının soykırım suçlamalarını içermemesi nedeniyle “Ermeni soykırımı” iddialarının geçersizliğine hukuki referans olamayacağı iddiası kendi içinde çelişkilidir. Eğer Malta o tarihte “soykırım” tanımı olmadığı gerekçesiyle göz ardı edilip hükümsüz sayılacaksa, böyle bir suç tanımının olmadığı günlerde gerçekleşen olaylar için günümüzün “soykırım” tanımlarıyla suçlamanın da yapılmaması gerekir. ...

Malta Yargılamasının hukuki sonuçlarının günümüze taşınması reddedilirken, günümüzün “soykırım” suçunu geçmişe taşımaya kalkışmak çifte standarttır. Hastalıklı bir siyasal kültürün ürünüdür. Ötesinde, teorik planda hangi hukuki gerekçelerle savunuluyor olursa olsun, yaşamın gerçekleriyle uyuşmamaktadır.

Uluslararası Yargı

“Ermeni soykırımı” iddialarını “inkâr edilemez bir gerçeklik” olarak dayatmaya dönük baskılar, birkaç yabancı ülke yerel mahkeme kararına yansımış olsa da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Avrupa Adalet Divanı (AAD) ve Fransa Anayasa Komisyonu gibi belirleyici uluslararası yargı organlarını etkilememiştir.

AİHM ile Fransa Anayasa Komisyonu, “*Ermeni soykırımı yoktur*” demenin yasayla yasaklanmasını ve bunu diyenlerin cezalandırılmasını “*düşünce özgürlüğü ihlali*” saymıştır. AAD, “Ermeni soykırımın tanıyan” parlamentosu kararlarının “*siyasi nitelik taşıdığına, hukuki alanda hiçbir geçerliliği bulunmadığına*” hükmetmiştir. UAD da, “*yabancı ülkelerdeki yerel mahkemelerin başka ülkeleri yargılamalarının uluslararası hukukun ihlali anlamına geldiğine*” dikkat çekmiştir.

“Soykırım” tartışmalarında uluslararası yargı organlarınca Türkiye’nin pozisyonuna yakın kararların verilmesi tesadüf değildir. Uluslararası yargı organlarının bu kararları bizi, tarihi ve hukuki gerçeklerin “soykırım” iddialarını doğrulamamasına götürmektedir.

AİHM Kararı³⁰

AİHM 17 Aralık 2013 günlü Perinçek-İsviçre kararında, Doğu Perinçek'in "Birinci Dünya Savaşı sırasında Ermenilere uygulanan politikanın soykırım olarak yorumlanamayacağı" söylemleri nedeniyle İsviçre Mahkemeleri'nde mahkûm edilmesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "ifade özgürlüğünü" düzenleyen 10. maddesinin ihlali olduğunu hükme bağlamıştır. Bu hükmün açık anlamı, artık "1915 Ermeni tehcirinin soykırım olmadığını söylemenin mahkûmiyet nedeni olmayacağı, olamayacağıdır."

AİHM'ne göre, "Ermeni soykırımı yoktur" denilmesi ifade özgürlüğü kapsamındadır. Cezalandırılmaz.

AİHM kararı, hiç kuşkusuz, "Ermeni soykırımının inkâr edilemeyecek bir tarihsel gerçeklik olduğu" yolundaki dayatmalara karşı ifade özgürlüğünü koruyan bir kalkandır. Serbest tartışmanın önünü açmaktadır. Ancak, sadece ifade özgürlüğüyle sınırlı bir bağlamında yorumlanmamalıdır. Anlamı ve önemi bunun ötesindedir:

AİHM'ne göre;

- "Ermeni soykırımı" lobisinin yaratmaya çalıştığı "1915 olaylarının soykırım olarak kabulü konusunda dünya genelinde bir görüş birliği olduğu" yolundaki algı doğru değildir. "Soykırım" iddialarının "mutlak kabulü" anlamına gelecek böylesi bir uzlaşma yoktur. "Ermeni soykırımını" günümüzde 190 devletten sadece 20'si tanımaktadır.
- 1915 olaylarının soykırım olarak nitelendirilmemesi "Ermenilere karşı nefreti körüklemeyi", "Ermenileri aşağılamayı". Bu nedenle, "soykırım yoktur" demek "tartışma hakkının kötüye kullanımı olmaz." Cezalandırılması da "Ermenilerin korunması anlamına gelmez."
- 1915 olaylarını "soykırım" olup olmadığının "tartışılması kamu yararına"dır". Bu tartışmanın yasa marifetiyle önlenmesi, bu yararı sınırlandıracağı için, herhangi bir ülkenin takdirinde değildir.
- "Soykırım" son derece net tanımlanmış ve kanıtlanma koşulları açıkça belirlenmiş bir suçtur. Uluslararası yargı içtihatları da bunu doğrulamaktadır. BM İnsan Hakları Komitesi'nin 34. Genel Yorumu, "tarihi meselelerle ilgili fikir açıklamalarını cezalandıran hukuk normlarını, BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile uyumlu olmadığına" dikkat çekmiştir. Anılan Sözleşme, geçmişteki olaylarla

30 AİHM Perinçek-İsviçre kararı (resmi Fransızca ve resmi olmayan Türkçe) metni için bakınız: <http://www.avim.org.tr/analiz/tr/AIHM-PERINCEK-ISVICRE-KARARI-RESMI-FRANSIZCA-VE-RESMI-OLMAYAN-TURKCE-METIN-/3066>

İlgili beyanların, hatalı ya da doğru olsa dahi yasaklanamayacağını belirtmiştir.

- 1915 Ermeni olayları tarihsel olarak da hukuki olarak da Yahudilere karşı işlenen Holokost suçlarından farklıdır. Osmanlı Ermenileri ile Alman Yahudileri özdeşleştirilemez. Nazi döneminde Almanya’da Yahudilere soykırım yapıldığına ilişkin kesin, yetkili uluslararası bir mahkeme tarafından da kabul edilen kanıtlar vardır. Yahudi soykırımı bu nedenle tartışılmaz bir tarihi gerçektir. “Ermeni soykırımı” iddiaları ise tartışmaya açıktır. Bir mahkeme kararı da yoktur. Yahudi soykırımı gibi değerlendirilemez.

Fransa Anayasa Komisyonu

Fransa Anayasa Komisyonu, 27 Şubat 2012’de Temsilciler Meclisi ve Senato’da kabul edilen “Ermeni soykırımı” iddialarının reddini suç sayan utanç yasasını iptal etmiştir. Anayasa Konseyi’nin kararında, “*iptal edilen yasanın ifade ve iletişim özgürlüğüne aykırı olduğu*” belirtilirken, kökü 1789 Fransız İnsan Hakları Bildirgesi’ne uzanan ve BM İnsan Hakları Bildirgesi’nin 18. ve 19. maddeleri ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinde “*düşünce ve anlatım özgürlüğünün*” güvence altına alındığı vurgulanmıştır.

Fransa Temsilciler Meclisi ve Senatosu’nda utanç yasasını hükümet adına savunan bazı bakanların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinin ikinci paragrafı uyarınca “*ifade özgürlüğüne yasayla kısıntı getirilebileceği*” yolundaki iddiaları da, Anayasa Konseyi kararının gerekçesinde boşa çıkarılmıştır.

Fransa’da “Ermeni Soykırımı” iddialarının yasaya dönüştürülmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinin ikinci paragrafında sıralanan ifade özgürlüğü kısıtlama koşullarının hiçbirleriyle örtüşmemektedir. Ötesinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “Perinçek-İsviçre” kararıyla da doğrulandığı gibi, ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasaları “olabildiğince dar” yorumlamaktadır.

Fransa Anayasa Konseyi kararında ayrıca, “*parlamentonun kendi tanımladığı bir suçun inkârı nedeniyle ceza talebinin de anayasayla uyuşmadığı*” belirtmiştir. “*Bir parlamentonun kendi tanımladığı suçla ilgili kendisini mahkeme yerine koyamayacağına*” hükmedilmiştir.³¹

31 Malta Yargılaması, ss. 128-130

Avrupa Adalet Divanı

ADD 2003 ve 2004 yıllarında, Avrupa Parlamentosu'nun "Ermeni soykırımı" tanımını "siyasi nitelik taşıyan, hukuki alanda hiçbir geçerliliği bulunmayan bir adım" olarak nitelemiştir. "Soykırım" tanındığı için Türkiye'ye "AB aday üyelik statüsü" verilemeyeceğini iddia eden "davacıların iddialarının da uluslararası hukuk açısından geçerlilik taşımadığını" hükme bağlamıştır.

Kararda ayrıca, hem "soykırım" hem de "uğranan zarar iddialarının kanıtlanmadığı" gerekçesiyle davacıların tazminat talepleri de reddedilmiştir. Nihayet, 30 bin Euro tutarında mahkeme masraflarının da davacılarından tahsiline hükmedilmiştir.

Davacıların tazminat taleplerinin "uğranan zarar iddialarının kanıtlanmadığı" gerekçesiyle reddedilmiş olması, Türkiye'ye karşı açılmış ve açılması planlanan "toprak ve tazminat talebi" içerikli davalarda emsal değeri taşımaktadır.

Kısa bir süre önce gerçekleşmiş olmasına karşın, Malta Yargılaması gibi unuttuğumuz ADD davasının öyküsü kısaca şöyledir:

Merkezi Fransa'nın Marsilya kentinde bulunan Euro-Arménie (Avrupa-Ermeni) Derneği ile Ermeni kökenli iki Fransız vatandaşı, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de Türkiye'ye "aday üyelik" statüsü verilmesi nedeniyle Avrupa Adalet Divanı'nda Avrupa Birliği Konseyi aleyhine dava açmıştır. Davacılar, 1915'te yaşananları "soykırım" olarak tanımadığı halde "Türkiye'ye aday üye statüsü verilmesinin AB hukukuna aykırı olduğunu", Avrupa Birliği'nin karar organı olan Avrupa Konseyi'nin bu kararıyla kendilerini zarara uğrattığını iddia etmiştir.

İddialarını, Avrupa Parlamentosu'nun 18 Haziran 1987 tarihli kararıyla Türkiye'nin AB üyeliği için "'Ermeni Soykırımı'ni tanıma koşuluna bağladığı" gerekçesine dayandıran davacılar, Parlamento'nun bu kararının AB için hukuken bağlayıcı olduğunu savunmuş ve "manevi tazminat" talebinde bulunmuştur.

AAD'nda İlk Derece Mahkemesi, 17 Aralık 2003 tarihli kararıyla (Esas Nu. T -346/30) bu davayı reddetmiştir. Davacıların temyiz istemi de, Dördüncü

Osmanlı, İngiliz ve Amerikan arşiv belgeleri, 1915 olaylarının ne "soykırım" ne de "insanlığa karşı savaş suçu" olarak değerlendirilemeyeceği, ünlü tarihçi Prof. Bernard Lewis'in sözleriyle karşılıklı acıların yaşandığı bir "savaş trajedisi" olduğu gerçeğini bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır.

Derece Mahkemesi'nin 17 Nisan 2004 tarihli kararıyla (Esas Nu. C-18/04 P) reddedilmiş ve karar kesinleşmiştir.

AAD kararları AB üyesi ülkeler bakımından bağlayıcıdır. AB üyesi olmayan ülkeler açısından da “emsal” değeri vardır. Dolayısıyla, başta Fransa olmak üzere, parlamentolarında “Ermeni soykırımı” iddialarını tanıyan kararlar alan AB üyesi ülkeler açıkça “AB hukukunu” ihlal etmektedirler.³²

Uluslararası Adalet Divanı

Birleşmiş Milletlerin en yüksek yargı organı olan ve soykırım dâhil olmak üzere savaş suçları konusunda yargılama yetkisine sahip bulunan Lahey'deki UAD 3 Şubat 2012'de, “*yabancı ülkelerdeki yerel mahkemelerin başka ülkeleri yargulamalarının hiçbir hukuki değer taşımadığı, tam aksine, bu yargılamalar uluslararası hukukun ihlali olduğu*” hükmünü kurmuştur.

Bu hüküm, Türkiye'nin taraf olmadığı bir davada kurulmuştur. Ancak, Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Ermenilerin 1915'te zarara uğradıkları iddiasıyla başka ülkelerde Türkiye aleyhine dava açmalarının önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin hukuk temelinde mutlaka değerlendirmesi gereken UAD davası şöyle gelişmiştir:

Almanya, bir süre önce, İtalya'daki yerel mahkemelerde, İkinci Dünya Savaşı'nda “*insanlığa karşı işlenen suçlar*” nedeniyle açılan davaların hukuka aykırı olduğunu belirterek Divan'a başvurmuştur.

İtalya, Divan'a yaptığı savunmada, şikâyet konusu başvuruların, İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman devleti tarafından yaşam hakkı ihlal edilmiş kişiler ile Almanya'ya zorla götürülmüş ve “savaş esiri” kategorisine sokulmadan zorla çalıştırılmış kişilerin yakınlarının İtalya'daki mahkemelere başvurusu üzerine açıldığını bildirmiştir.

Divan ise, Almanya'yı haklı bulduğu kararında “*insanlığa karşı işlenen suçlarda bir devletin eyleminin farklı bir devletin yerel mahkemesinde görüşülemeyeceğini*” vurgulamıştır.³³

Savaş Suçu

Tarihi ve hukuki gerçeklerin, uluslararası yargı kararlarının Türkiye'den yana olmasına karşın, Türkiye üzerindeki “soykırım” baskısı bütün şiddetiyle

32 Aynı eser, ss. 130-131

33 Aynı eser, ss. 131-133

sürüyor. Türkiye'nin "Ermeni soykırımını tanıyorum" demese bile 1915 olayları nedeniyle "resmi olarak özür" dilemesi isteniyor.

Bu arada, "soykırım" iddiasının "insanlığa karşı suç" söylemiyle değiştirilmesi öneriliyor. Kiminin gerekçesi "soykırımın" Türkiye'ye kabul ettirilemeyeceği, kiminin gerekçesi ise 1915'te yaşananların hukuken "soykırım" olarak tanımlanamayacağı oluyor.

1915 olayları için "soykırım" sözcüğünden vazgeçip "insanlığa karşı suç" sözcüklerine sığınma eğiliminin bir gerekçesi de, 1990'lı yıllarda Bosna-Hersek'te yaşananların uluslararası yetkili mahkemeler tarafından "soykırım" yerine "savaş suçu" diye tanımlanmasına bağlıyor.

"Soykırım" tartışmalarında Türkiye'nin önde gelen araştırmacılarından emekli Büyükelçi Pulat Tacar, uzun süredir bu konuya dikkat çekiyor. "Soykırım söylemini insanlığa karşı suç kategorisine çekmek isteyen bu yaklaşım gelecekte bizi meşgul edecek en önemli konudur" diyor.³⁴

Yurtdışındaki Gelişmeler

Middle East Critique dergisinin 24 Kasım 2011 sayısı, "Ermeni soykırımı" iddiasının "insanlığa karşı suç" kategorisine dönüştürülmesi çabalarıyla ilgili çarpıcı bir adımı yansıtıyor. Derginin "Ermeni Soykırımı" tartışmalarıyla ilgili bu sayısında, dünyanın önde gelen soykırım hukukçularından Prof. William Schabas, *Crimes Against Humanity as a Paradigm for International Atrocity Crimes* başlıklı yazısında 1915 olaylarının "insanlığa karşı suç" kategorisinde değerlendirilmesini öneriyor.³⁵

Bu öneri Prof. Schabas için keskin bir görüş değişikliği anlamına geliyor. Prof. Schabas'ın iki yıl önce 2009'da yayınlanan *Genocide in International Law: Crimes of Crimes* (Cambridge University Press) başlıklı kitabında, dünya tarihinin tanık olduğunu öne sürdüğü dört "soykırım" arasında, "Yahudi, Çingene ve Ruanda soykırımları" yanında "Ermeni soykırımı" iddiasına da yer verdiği biliniyor.

Prof. Schabas görüşünü hangi gerekçeyle değiştirmiş olursa olsun, haklı sayılabilir mi? 1915 olayları "insanlığa karşı suç" ya da "savaş suçu" olarak değerlendirilebilir mi?

34 Aynı eser, s. 150

35 William A. Schabas, "Crimes Against Humanity as a Paradigm for International Atrocity Crimes" *Middle East Critique*, (Vol. 20, No.3, 20.11.2011) ss. 253-269

Bu soruya sağlıklı bir yanıt verebilmek için Osmanlı Hükümeti'nin tehcir kararının “suç kastı” taşıyıp taşımadığına ilişkin belgeleri kısaca anımsamak kaçınılmaz.

Tehcir kararı, Ermeni isyanlarının birbirini izlediği ve Van'ın işgaliyle zirveye ulaştığı günlerde genelde “askeri”, özelde “güvenlik” nedenleriyle alınmıştır. Ancak, kararın alınmasında Ermenilere her ne surette olursa olsun, “zarar vermek” gibi bir suç kastı olmamasına karşın, uygulamasında çeşitli suçlar işlenmiştir.³⁶

Suç işleyen asker ve sivil çok sayıdaki Osmanlı yetkilisi ve vatandaşı, Osmanlı Mahkemelerinin 1915–1916 yargılamalarında cezalandırılmıştır. Cezalandırmaya esas olan suçlar; “adam öldürme, yaralama, Ermenilerin mallarına zarar verme, çalma, zorla para ve eşya alma, rüşvet, yağma ve yankesicilik, Ermeni kızlarıyla izinsiz evlilik ve görevi suiistimal” olarak kayıtlara geçmiştir.³⁷

Bunlar bireysel olarak işlenmiş suçlardır. Bu suçlardan “adam öldürme” suçu; “cinayet, kitlesel imha, sürgün, etnik ya da dini nedenlerle eziyet, idam” halleri olarak tanımlanan insanlık suçlarıyla özdeşleştirilebilir. Ancak bu özdeşleşme de Osmanlı Devleti ya da dönemi hükümetlerinin iradesini yansıtmamaktadırlar. “Adam öldürme” fiilleri, “toplu öldürme” kastını içermediği gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş planlarıyla da özdeş değildir.

Nihayet, İngiliz Kraliyet Başsavcılığı'nın 29 Temmuz 1921 günlü “takipsizlik” hükmünde de, “kanıt yokluğu” nedeniyle Malta'da tutuklu bulunan Türkler için “kovuşturmaya yer olmadığını” belirtirken, günümüzde “insanlığa karşı işlenmiş savaş suçu” anlamına gelecek herhangi bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Tam aksine, Kraliyet Başsavcılığı bu suçların tanımıyla ilişkilendirilecek “Ermeni-Hıristiyan kırımını” suçlamalarının kanıtının olmadığını hükme bağlamıştır.

Yurtiçindeki Gelişmeler

Osmanlı, İngiliz ve Amerikan arşiv belgeleri, 1915 olaylarının ne “soykırım” ne de “insanlığa karşı savaş suçu” olarak değerlendirilemeyeceği, ünlü tarihçi Prof. Bernard Lewis'in sözleriyle karşılıklı acıların yaşandığı bir “savaş trajedisi” olduğu³⁸ gerçeğini bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Buna rağmen, Türkiye'de kendilerini “liberal aydın” olarak tanımlayan kimi çevreler ile kimi “muhafazakâr çevreler”, kendilerini “*suçu İttihat ve Terakki Partisi*

36 Edward J. Ericson, *Ottomans and Armenians*, (New York: Palgrave Macmillan, 2013) ss. 161-222

37 Yusuf Sarınoy, “Ermeni Tehciri ve Yargılamalar: 1915-1916”, *Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 23-25.11.2005, s. 257-265.

38 *Le Monde*, 1 Ocak 1994; *Ermeni Sorunu'nu Anlamak*, s. 180

yöneticilerine yıkılım, böylece soykırım tartışmasını kapatalım” havasına kaptırılmış bulunuyor. Bunlar, soykırım iddialarını “*‘Türkler yaptı, Osmanlılar yaptı’*” gibi muğlak ifadelerden kurtarıp “*İttihat ve Terakki yaptı*” düzlemine çekmek gerektiğini, İttihat ve Terakki’nin yerleşik Osmanlı düzenini temsil etmediğini savunuyor.

Bu bir tuzaktır. Başta muhafazakâr kesim, kimse bu tuzağa düşmemelidir. Aynı şekilde, Cumhuriyetçi kesim de “*bu işi yapmışsa Osmanlı yapmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’ni ilgilendirmez*” tuzağına kendisini kaptırmamalıdır.

Kimse hayal kurmasın... 1915 olaylarıyla ilgili Ermeni iddialarını, “Türkler” yerine hedefe “İttihat ve Terakki” ya da “Osmanlı” liderlerini oturtarak, suçlamayı da “soykırım” yerine “insanlığa karşı savaş suçuna” dönüştürmek olmayacak duadır.

“Ermeni soykırımı” iddialarının ülkesi ve ulusuyla Türkiye’yi hedef alması, Yeni Dünya Düzeninin Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki din savaşları hesabıyla ilgilidir. Bu hesapta, Yeni Dünya Düzeni değişmediği sürece Türkiye hep hedefte kalacaktır.³⁹

Ötesinde, başka “soykırım” suçlamaları, olmadı “insanlığa karşı suç” iddiaları gündeme getirilecektir. ABD’deki Ermeni diasporasının önde gelen yayın organlarından *Armenian Weekly*’de, soykırımın bir tür “Türk kültürü” olduğu ve bu konuda uzun bir liste bulunduğu yazılarak şöyle denilmektedir:

“ (...)Soykırımcı bir toplum olarak Türkiye, hayali düşmanlarına saldırmakta ve yeni hedeflerini aramaktadır. Halen Türkiye topraklarında yaşayan Ermeniler, Türkiye’nin bitmemiş son soykırımının kalıntıları olarak bu listenin en tepesindedir. Tabii ki Kürtler de Türkiye’nin bir sonraki kurbanı olarak listede yer alıyorlar...”⁴⁰

“Pontus, Süryani, hatta Rum vb. soykırımı” iddialarıyla birlikte “Kürt Soykırımı” iddiası ısıtılırken ne yapılacaktır? Dersim’e sığınıp “*suçlu, Cumhuriyet’in İttihatçı kafasıdır*” ezberleriyle, Atatürk, İsmet İnönü, Celâl Bayar ve Fevzi Çakmak’ı mı hedefe koyulacaktır?

Kimse boşuna hayal kurmasın... “Soykırım” iddiaları bütünüyle haksız bir önyargıdır. Kısaca “Turcophobia” olarak da adlandırabileceğimiz nefret temelli bu önyargının tarihsel kökleri de oldukça eskidir. Ödün vererek aşılması olası değildir. Tek yol, “soykırım iddialarını” tarihi ve hukuki gerçekler temelinde boşa çıkartmaktır.⁴¹

39 *Malta Yargılaması*, s.153

40 Aram Hamparian, "Confronting a Pre-Genocidal Turkey", *Armenian Weekly*, 09.02.2012 - <http://www.armenianweekly.com/2012/02/09/hamparian-confronting-a-pre-genocidal-turkey>

41 *Malta Yargılaması*, s. 153

Önyargıları Aşmak

Hiç kuşkusuz, tehcir Osmanlı Ermenileri için acılı bir süreç olmuştur. Esas olarak, Rusların Doğu Anadolu'yu işgali sırasında Ermenilerin gönüllü birlikleriyle cephede, çeteleriyle cephe gerisinde Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları üzerine "askeri bir tedbir" olarak planlanan tehcirin uygulanması sürecinde büyük mağduriyetler yaşanmıştır. Bu süreçte yaşananlar, sadece "zarar gören Ermenilerin acısı" sayılamaz. "Hepimizin ortak acısı" olabilmelidir. Acılar paylaşılabilir, gerektiğinde yası da birlikte tutulabilmelidir.

Ancak, acıların paylaşılabilmesi günümüz Türkiye'sinde iki önemli engelle karşılaşmaktadır.⁴²

Birinci engel, Türk ve Müslüman olmayanlara karşı sergilenen duyarlılığın, Türk'ü ve Kürt'üyle Müslümanlar için gösterilmemesidir. Oysa Osmanlı Devleti, o yıllarda birçok cephede savaşmaktadır ve savaşın "insani trajedilerinin" ırk ve din ayrımı yapılmaksızın bir bütün olarak algılanması gerekmektedir. Ortak acı algısı ancak Müslüman ve gayrimüslim tüm Osmanlı halkının yaşadıklarının birlikte paylaşılmasıyla gerçekleştirilebilir.

İkinci engel ise, yaşanan acılara yapılan vurgunun tarihi ve hukuki gerçeklerinin önüne geçmesidir. Ermeni Tehcirinin mağdurlarının yaşadığı acıların paylaşılması insani bir gereklilik olmakla beraber, bu durum olayın tarihi ve hukuki boyutlarının göz ardı edilmesini gerektirmez. Zira "soykırım", hukuki bir kavramdır. Tarihsel bir olayın ya da sürecin "soykırım" olarak adlandırılması kişisel kararlarla değil, ancak hukuki kararlarla olabilir. Başka bir deyişle, yaşanan acıların kabulü, tarihsel gerçeklerin tanımını değiştiremez.

Her iki engeli oluşturan önyargılar aşılabilmelidir.

Önyargılar çifte standartlı yaklaşımları ve ayrımcılığı besler. Önyargıların aşılması ise öncelikle, günümüzde bir tür vicdan fetişizmine dönüştürülen nefret temelli sübjektif hafıza kayıtlarının yerini tarihi ve hukuki gerçeklerin almasıyla sağlanabilir. Tarihi ve hukuki gerçekler, yaşamın ak ve karadan ibaret olmadığını, arada gri tonların da bulunduğunu ortaya koyacaktır. 1915 Ermeni Tehciri için bu gri ton; tehcirin meşru sebeplerinin yaşatılan acıları "haklı" kılmadığı, yaşanan acıların da tehcirin meşru sebeplerini ortadan kaldırmadığı olacaktır.

Bu nefretten arınmış, hoşgörüyü kapı açmış bir gri tondur. Tarihi ve hukuki gerçekler bize bu noktada buluşma fırsatını vermektedir.

⁴² *Ermeni Sorunu'nu Anlamak*, ss. 9-10

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar

“Letter dated 29 June 2001 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General” United Nations General Assembly Security Council
<http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a551008.pdf>

FO 371.4174.129560: CPS report dated 07.08.1919 enclosed in a letter from British FM to British Chief Prosecutor. No. 1270 of 10.07.1919

FO 371/4172: Cypher telegram from the Foreign Ministry to Admiral Calthorpe, British High Commissioner at Constantinople, very urgent No. 33, London, 05.02.1919

FO 371/6502/E.5845: FM’s letter to His Majesty’s Procurator-General’s Department, 31.05.1921

FO 371/6504/E.10023: From Harrington to Rumbold, 08.24. 1921

FO 371/6504/E.10662: Telegram from Curzon to Rumbold. Tel. No. 539 of 27.09.1921 –

FO 371/6504/E.8519:- Letter from Craigie, British Charge d’Affaires at Washington to Lord Curzon, No. 722 of 13.07.1921

FO 371/6504/E.8745: From Dept. of H.M. Procurator General to Under Secretary of State, Foreign Office, 29.07.1921

FO 371/6504/E.8745: Telegram from FM to Rumbold. Tel. No 851 of 08.10. 1921

FO 371/6505/E.10870: Telegram from Rumbold to Curzon. Tel. 639 of 29.09.1921 –

FO 371/6505/E.11011: Telegram from Rumbold to Curzon. Tel. No 645 of 04.10.1921 –

FO 371/6505: From Plummer to War Ministry, No.4133(A) of 29.10.1921

Full text in Turkish: “Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme” (Convention for the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide)
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/33-36.pdf>

Official website of the UK Parliament, House of Lords debates, Publications and Records, 14 Apr 1999: Column 823

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldhansrd/vo990414/text/90414-09.htm>

“Was there an Armenian Genocide: Geoffrey Robertson’s QC Opinion” Policy Memorandum, Foreign & Commonwealth Office to Minister Full text:

<http://groong.usc.edu/Geoffrey-Robertson-QC-Genocide.pdf>

ECTHR Perinçek-Switzerland decision (Official French and unofficial Turkish):

<http://www.avim.org.tr/analiz/tr/AIHM-PERINCEK-ISVICRE-KARARI—RESMI-FRANSIZCA-VE-RESMI-OLMAYAN-TURKCE-METIN-/3066>

İkincil Kaynaklar

Ericson, Edward J. *Ottomans and Armenians*, New York: Palgrave Macmillan, 2013.

Gürkan, Uluç. *Ermeni Sorunu'nun Anlamak*, İstanbul: Destek Yayınları, 2012-2.baskı (Understanding the Armenian Question)

Gürkan, Uluç. *Malta Yargılaması*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2014. (The Malta Tribunals)

Hamparian, Aram “Confronting a Pre-Genocidal Turkey”, *Armenian Weekly*, 02.09. 2012 - <http://www.armenianweekly.com/2012/02/09/hamparian-confronting-a-pre-genocidal-turkey>

Sarıncı, Yusuf. “Ermeni Tehciri ve Yargılamalar: 1915-1916”, *Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 11.23-25. 2005. (Armenian deportation and proceedings: 1915-1916,” Declarations of International Symposium on the Course of Turco-Armenian relations and 1915 events)

Schabas, William A. “Crimes Against Humanity as a Paradigm for International Atrocity Crimes,” *Middle East Critique*, Vol. 20, No. 3, 20.11.2011.

Şimşir, Bilal. *Malta Sürgünleri*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985-2. Edition. (Malta Deportees)

Tacar, Pulat *Doğu Perinçek-İsviçre Davası* İstanbul: Kaynak Yayınları, 2002. (Doğu Perinçek-Switzerland Case)